Sofist 13 (2026):35-50
Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş/Received: 16.08.2026-Revizyon/Revised: 05.10.2026 -Kabul/Accepted: 24.10.2026

Büyük Friedrich'in Eleştirisinden Hareketle Machiavelli'de Siyasetin Ahlâkî Boyutuna Dair Bir İnceleme*

An Examination of the Moral Dimension of Politics in Machiavelli, Based on the Criticism of Frederick the Great

Ahsen Büyüközkara
Ender Büyüözkara

Özet

Siyaset-ahlâk ilişkisi söz konusu edildiğinde ilk akla gelen isimlerden biri Machiavelli'dir. *Il Principe* [*Prens*] adlı meşhur eseri, tartışmalara konu olmuş ve filozofun eserde ortaya koyduğu siyaset anlayışına yönelik olumlu ve olumsuz yönde değerlendirmeler yapılmıştır. Olumsuz yönde eleştiren düşünürler arasında Prusya Kralı Büyük Friedrich de yer alır. Machiavelli'in söz konusu kitabını kritik ettiği *Anti-Machiavel* [Anti-Makyavel] adlı çalışma-

Abstract

When the relationship between politics and morality is discussed, one of the first names that springs to mind is Machiavelli. His famous work, *Il Principe* [The Prince], has been the subject of much debate, and the philosopher's conception of politics has been assessed both positively and negatively. Among the thinkers who criticised it negatively was Frederick the Great, King of Prussia. *Anti-Machiavel*, in which he critiques Machiavelli's book,

Bu makale, Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY 4.0) kapsamında lisanslanmıştır. This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) License.

* Bu makale Ahsen Seçgin'in (Büyüközkara) "Machiavelli'nin Prens Adlı Eserinin Büyük Friedrich'in Anti-Makyavel'i Çerçevesinde Eleştirisi" başlıklı yüksek lisans tezinden hareketle kaleme alınmıştır.

✉ Yüksek Lisans Mezunu | Sakarya Üniversitesi, Felsefe Anabilim Dalı, Sakarya, Türkiye | ahsenscgn5454@gmail.com | ORCID: 0009-0001-6483-1749

✉ Doç. Dr. | Sakarya Üniversitesi, Felsefe Bölümü, Sakarya, Türkiye | ebuyukozkara@sakarya.edu.tr | ORCID: 0000-0002-7039-3159

sı, siyasette ahlâkî değerlerin önemini vurgulayan bir bakış açısına sahip olup siyaset alanında sadece güç ve iktidar arayışıyla hareket etmek yerine, erdemlerin göz önünde bulundurulması gerektiğini ileri sürmektedir. Bu anlayış doğrultusunda kitapta Machiavelli'ye çeşitli noktalarda eleştiri getirilir. Bu makalenin konusunu, *Anti-Machiavel*'de ahlâkîlik yönünden tenkit edilen hususlar oluşturur. Bu bağlamda iktidarın tesisi, komşu devletlerle ilişkiler, becerinin yönetime etkisi, güç ve şiddet uygulamaları, orduların kurulması ve prensin cömertlik, dürüstlük, adalet gibi erdemler yönünden durumu incelenmektedir. Büyük Friedrich'in eleştirilerinin odak noktasını, Machiavelli'nin siyaset anlayışının ahlâklılık ve erdemlilik yönünden sorunlu oluşu teşkil etmektedir. Ancak *Il Principe* incelendiğinde doğrudan ahlâksızlık temelli bir siyaset anlayışının savunulmadığı görülür. Machiavelli ahlâksızlığı değil, gerektiğinde herkesçe kabul görülen ahlâkî davranışların, iktidarın korunması ve ülke menfaatinin sağlanması için prens tarafından göz ardı edilebileceğini savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Siyaset Felsefesi, Ahlâk, İktidar, Niccolò Machiavelli

adopts a perspective that emphasises the importance of moral values in politics and argues that, rather than acting solely in pursuit of power and authority in politics, one must take virtues into account. Accordingly, the book offers criticism of Machiavelli on various points. The subject of this article is the points criticised from a moral perspective in *Anti-Machiavel*. In this context, the article examines the establishment of power, relations with neighbouring states, the influence of ability on governance, the use of force and violence, the organisation of armies, and the prince's situation in terms of virtues such as generosity, honesty, and justice. The focal point of Frederick the Great's criticisms is the problematic nature of Machiavelli's understanding of politics in terms of morality and virtue. However, upon closer examination of *Il Principe*, it becomes clear that it does not advocate a conception of politics based directly on immorality. Machiavelli does not advocate immorality; rather, he argues that, when necessary, the prince may set aside moral behaviour that is generally accepted, in order to preserve power and secure the nation's interests.

Keywords: Political Philosophy, Morals, Government, Niccolò Machiavelli

Giriş

Siyasetin ahlâkı, siyasetçinin ahlâkı, siyaset-ahlâk ilişkisi gibi ibarelerle ifade edilen, siyaset ve siyasetçinin ahlâkîliği meselesi sıkça soruşturma konusu edilmiştir. Bu bağlamda iktidarın elde edilmesi ve korunması, devlet-birey ilişkileri, siyasetçinin uyması gereken ilkeler gibi çeşitli mevzular tartışılmaktadır. Bu tartışmalarda karşılaşılan başlıca isimlerden biri Niccolò di Bernardo dei Machiavelli'dir (ö. 1527).

Meşhur eseri *Il Principe* [*Prens*] ile siyasal düşünce tarihinde önemli bir yer edinmiş olan Machiavelli, birbirinden farklı şekillerde değerlendirilen bir düşünürdür. Bu durumu Pedulla şu şekilde ifade eder: "Niccolò Machiavelli kimdi? Bugün bile akademisyenler aynı fikirde değil: Gerçekten de hiçbir Batılı siyasi düşünürün bu kadar çok çelişkili şekilde tanımlanmadığı söylenemez" (Pedulla, 2024, s. 173). Bununla birlikte farklı eleştirilere rağmen, —Machiavelli'nin (2024, ss. 93–94) de işaret ettiği üzere— onun siyaset konusuna idealist bir tavır yerine, gerçekçi bir bakış açısıyla yaklaştığı fikrinde büyük ölçüde ittifak edildiği söylenebilir (Curry & Zarate, 1997, s. 65; Gülenç, 2017, s. 130; Tannenbaum & Schultz, 2011, s. 171; Leboeuf, 2014, s. 61; Ebenstein, 2001, s. 167; Gramsci, 2024, s, 1). Ayrıca bu bakış açısıyla teorik araştırmadan ziyade, siyasal pratik ve deneyimler ışığında bir inceleme yapıldığı umumiyetle dile getirilmektedir (Cassirer, 1983, s. 330; Gramsci, 1975, s. 221; Strauss, 1970, ss. 10–11; Paret, 2015, s. 12; Karagöz Yeke, 2007, s. 90).

Strauss (2000, s. 75) modern siyaset felsefesinin kurucusu olarak gördüğü Machiavelli'nin, siyaset felsefesi geleneğinde kırılma noktası oluşturduğunu ve yeni bir siyasal öğreti ortaya koyduğunu ifade eder. Leboeuf da benzer şekilde *Il Principe* için şöyle bir tespitte bulunur: "Yapıt çağdaşları için köklü biçimde yenilikçidir. Machiavelli siyaset felsefesi tarihinde radikal bir kopuş yaratmıştır: eylemin kendisini her türlü ahlâki ve dini kaygıdan bağımsız, bizzat kendisi için düşünen, ilk odur" (Leboeuf, 2014, s. 59). Bu alıntıda da değinildiği üzere, Machiavelli'nin öğretisinin temel motifi siyaset ile klasik ahlâk anlayışı arasına mesafe koymasıdır ve bu husus en önemli tartışma noktasını teşkil etmektedir. Bu bağlamda filozofun

öğretisine dair menfî ve müspet nitelikte çok sayıda eleştiri kaleme alınmıştır. Örneğin, Jean-Jacques Rousseau (2020, s. 68) ve Cassirer (1983, s. 333) ilk grupta yer alırken, Ebenstein (2001, ss. 168–169), Leboeuf (2014, s. 61) ve Tenzer (2009, s. 82) diğer gruptakilere örnektir.

Bu makalede, Machiavelli'nin siyaset anlayışına dair olumsuz bakış açısına sahip isimlerden biri olan Prusya Kralı Büyük Friedrich'in (ö. 1786) —Voltaire'in (ö. 1778) de katkılarıyla— *Anti-Machiavel*'de [*Anti-Makyavel*] kaleme aldığı eleştiriler bağlamında, Machiavelli'nin siyaset öğretisindeki ahlâkîlikten uzak olma meselesi hakkında bir inceleme yapılacaktır. Bu çerçevede esas olarak *Il Principe* ile *Anti-Machiavel* kapsamında, Machiavelli'nin görüşlerine Büyük Friedrich'in ahlâkîlik bakımından getirdiği eleştirilerin ortaya konması ve bu suretle ahlâk-siyaset ilişkisi konusunun Machiavelli tarafından nasıl ele alındığına dair bir değerlendirme yapılması hedeflenmektedir. Böylelikle işbaşında bir yöneticinin, doğrudan *Il Principe'*ye karşıt olarak yazdığı bir kitapta ortaya koyduğu eleştirilerden istifade etme imkânı da elde edilmektedir. Makale vasıtasıyla, Machiavelli'nin siyasal düşüncesinin doğrudan bir "ahlâksızlık öğretisi" olarak yorumlanmasının yanlış ve yetersiz olduğunu göstermek üzerine kurulu bir tartışma zemini oluşturmak suretiyle konuyla ilgili literatüre bir katkıda bulunulması hedeflenmektedir.

1. Büyük Friedrich'in *Il Principe*'ye İlişkin Ahlâkîlik Yönünden Eleştirileri

Büyük Friedrich, *Anti-Machiavel*'de Machiavelli'nin siyasal fikirlerini eleştirmekte ve kendi yönetim anlayışını ortaya koymaktadır. Eser, siyasette ahlâkî değerlerin önemini vurgulayan bir bakış açısı taşır; siyaset alanında sadece güç ve iktidar arayışıyla hareket etmek yerine, erdemlerin göz önünde bulundurulması gerektiğini ileri sürer. Bu çerçevede söz konusu anlayış doğrultusunda Machiavelli'ye çeşitli noktalarda eleştiri getirilir.[1] Ahlâkîlik

[1] *Anti-Machiavel* çok büyük ölçüde olumsuz manada bir eleştiri metni olmakla birlikte, Büyük Friedrich Machiavelli ile mutabık olduğu yerlerde olumlu kanaat belirtmekten geri durmaz. Örneğin, bkz. Büyük Frederik, 2016, s. 29, 74.

yönünden tenkit edilen hususlar arasında iktidarın tesisi, komşu devletlerle ilişkiler, becerinin yönetime etkisi, güç ve şiddet uygulamaları, orduların kurulması ve prensin cömertlik, dürüstlük, adalet gibi erdemler yönünden durumu yer almaktadır. Zikredilen konular hakkında Machiavelli'nin görüşleri ile Büyük Friedrich'in bunlara yönelttiği eleştiriler ana hatlarıyla şu şekildedir:

a) Machiavelli fethedilen bir yerde yeni yönetimin uzun süreli olarak muktedir olabilmesi için halkın desteğini sağlaması gerektiği görüşündedir. Bunun için ise şu iki temel prensibi ortaya koyar: Eski prensin soyunu yok etmek ve eski prensliğin yasaları ile vergilerini muhafaza etmek (Machiavelli, 2024, s. 42). Büyük Friedrich eski prensin soyunun öldürülmesi anlayışı bağlamında Machiavelli'nin alçakça bir yol önerdiği görüşündedir. Ayrıca böyle bir uygulama hiç de makul değildir. Zira bu tarz bir eylemde bulunmak, eski yöneticinin soyunun ortadan kaldırılması yolunu meşru kılıp bir geleneğe dönüştürebilir ki böyle bir yolu benimseyen yeni yönetici ve soyu da ileride ortadan kaldırılabilir (Büyük Frederik, 2016, s. 28).

b) Machiavelli'ye göre "Kendi bölgesinden farklı bir bölgeyi ele geçiren kişi, daha güçsüz komşuların başı ve savunucusu haline gelmeli, güçlüleri zayıflatmak için elinden geleni yapmalı ve kendisi kadar güçlü bir yabancının herhangi bir nedenle oraya girmesinin önüne geçmelidir" (Machiavelli, 2024, s. 44). Görüldüğü üzere Machiavelli'de iktidarın güç ve mücadeleyle korunması ön plandadır; Thomson'ın (2000, s. 33) belirttiği gibi, bir kuvvet siyaseti söz konusudur. Büyük Friedrich (2016, s. 31) ise hükümdarın, komşu hükümdarları kendi tarafına çekip onları koruması gerektiğini savunur ve ona göre bir hükümdar komşularına dürüstçe, tarafsızca ve iyilikle yaklaşarak onların güvenini kazanmalıdır.

c) Machiavelli bir prensin yönetim işinde beceri (*virtù*)[2] ve talih (*fortuna*) çerçevesinde hareket ettiğini belirtir. Ama ona göre talihten ziyade

[2] Machiavelli'nin *virtù* kavramını ne anlamda kullandığına ilişkin çeşitli anlayış ve açıklamalar mevcuttur. Konuyla ilgili görüş beyan eden isimlere, Sanbonmatsu (2007, s. 188), King (2011, s. 120), Ebenstein (2001, s. 170), Arendt (2020, ss. 196–197), Özmakas (2019, ss. 51–55) ve Meinecke (2023, ss. 55–56) örnek verilebilir. Umumiyetle Machiavelli'nin söz konusu kavramı ahlâkî erdemden ziyade, siyaset becerisi karşılığında kullandığı ifade edilmektedir.

beceri önem taşımaktadır, iktidarın elde edilmesi esas olarak beceriye bağlıdır. Zira buna sahip olan liderler karşılaştıkları güçlükleri aşma ve fırsatları değerlendirme yeteneklerine sahiptirler ve talih yalnızca fırsatlar yaratabilirken bu fırsatları değerlendirebilmek beceri sayesinde gerçekleştirilir (Machiavelli, 2024, ss. 55–56, 59–60; 1994, ss. 21–22). Machiavelli'nin yalnızca güce sahip kişileri ele alması, Büyük Friedrich'e göre konuyu tek yönlü bir şekilde değerlendirmek gibi görünmektedir. Çünkü hırslarından dolayı devletlerini kaybedenler de bulunmaktadır. Büyük Friedrich'in yorumuna göre Machiavelli hırsı iyi bir şey olarak görür ve bu durum bir bakımdan Büyük Friedrich için sahtekârlık anlamına gelir. Ona göre ahlâksızlıkla eş değer bir eylem söz konusudur. Fatih Sultan Mehmed gibi tarihî figürler, hem askerî zaferleriyle hem de stratejik zekâlarıyla tanınmaktadırlar. Ancak Büyük Friedrich cesaret ve becerinin yalnızca kahramanlarda değil, aynı zamanda haydutlarda da var olduğuna dikkat çeker. Aralarındaki farkın yalnızca soylu ya da soysuz ve ünlü ya da bilinmeyen kişiler olmalarında yattığını belirtir. Soylu olan hükümdar uyguladığı kuvvet karşısında övgüye mazharken, soysuz bir kişi aynı kuvveti uyguladığında yerilmeye mahkûmdur (Büyük Frederik, 2016, ss. 42–44).

c) Machiavelli bir prensin devleti ele geçirdiğinde bu ülkede yapacağı yıkıcı eylemleri kısa sürede yapması gerektiğini belirtir.[3] Aksi takdirde kötü şeylerin her gün tekrarlanması ve dolayısıyla prensin insanlarda güven hissi uyandıramaması ve onların gönüllerini kazanamaması söz konu olacaktır (Machiavelli, 2024, s. 70). Büyük Friedrich için ise bu durum prense çıkar sağlayan tüm zulüm ve ahlâksızlıkların tek seferde uygulanmasından başka bir anlam taşımaz. Büyük Friedrich, Machiavelli'nin zulüm konusundaki öğütlerini eleştirirken bin kişiyi bir günde idam etmek ile onları uzun süre zarfında teker teker öldürmenin aynı derecede kötü olmadığına ilişkin görüşünü sorgulamakta ve zulmün her durumda kötülüğe tekabül ettiği ve her çeşidinin aynı derecede kabul edilemez olduğunu ifade etmek-

[3] "İyilikler ise, tadını daha iyi çıkarabilmek için, azar azar yapılmalıdır. Ve her şeyden önce bir prens uyruklarıyla öyle yaşamalıdır ki, iyi ya da kötü hiçbir olay, hareket tarzını değiştirmesini gerektirmesin" (Machiavelli, 2024, s. 71).

tedir. Bu bağlamda Machiavelli'yi dürüst davranmamak ve dolandırıcılık nitelikleriyle de suçlamaktadır (Büyük Frederik, 2016, ss. 54–55).

d) Machiavelli özgürlüklerine düşkün bir halkı yönetmek için üç ana strateji önerir: ele geçirilen devletin yıkılması, ele geçirilen devlete yerleşmek ve sınırlı sayıda dost ile işbirlikçi aracılığıyla bir yönetim tesis etmek. Ona göre eğer halk kendi yasalarıyla ve özgürce yaşamaya alışmışsa, bu halkı tamamen kontrol edebilmek için en radikal çözüm, devletin yıkılarak önceki düzenin tamamen ortadan kaldırılmasıdır. İkinci strateji ise halkla doğrudan etkileşimde bulunup onların güvenini kazanmaya gayret göstermek ve yönetimin sürekliliğini sağlamak üzerine kuruludur. Son öneri uygulandığında ise halk kendi yasalarına göre yaşarken prens vergi alacak ve belirli çıkarlar doğrultusunda halkı denetleyecektir (Machiavelli, 2024, s. 53). Bu bağlamda Büyük Friedrich ele geçirilen ülkenin yıkılması düşüncesine karşı çıkar ve Machiavelli'yi sert şekilde eleştirir. Ona göre bu düşünce erdemin yüceliğini karalamaktadır ve bu düşünür sadece kendi silahları yani şahsî çıkarları, kitabının ruhu ve siyaseti ile ahlâksızlığının tanrısı aracılığıyla alt edilebilir (Büyük Frederik, 2016, s. 37).

e) Machiavelli (2024, ss. 81–82) prensin kendi ordusu, paralı ordular, yardımcı ordular ve bunların karması olmak üzere, bir prensin sahip olabileceği dört ordu türünden bahseder ve bunlara ilişkin analizde bulunur. Büyük Friedrich ise Machiavelli'nin görüşlerini hem kapsam bakımından yetersiz bulur hem de ahlâkî açıdan eleştirir. Bu çerçevede Machiavelli'nin tüm devletler için geçerli olmayan genellemeler yaptığını iddia ettiği gibi, onu gerçek ve güvenilir bir model sunmayan yalancı birisi olarak da lanse eder (Büyük Frederik, 2016, s. 80).

f) Machiavelli'ye göre cömertlik (*liberalità*) olumlu bir vasıf olarak görünse de, sürekli ve ölçüsüz bir biçimde sergilendiği takdirde, prense ciddi zararlar verebilir. Cömert biri olarak tanınmak isteyen bir liderin, gösterişli harcamalarla kaynaklarını tüketme temayülünde olacağı, bunun da zamanla malî açıdan sürdürülemez hâle geleceğini belirtir. Bunun neticesinde yönetici halk üzerinde baskı kurmak, yüksek vergiler koymak ve hoşnutsuzluk yaratmak zorunda kalabilir. Netice itibarıyla prens hem

halkın nefretini kazanabilir hem de zayıf bir görüntü çizebilir. Machiavelli bu noktada, daha akılcı ve sürdürülebilir olan tutumun, ölçülü harcamalarda bulunmak suretiyle kaynaklarını koruyan ve böylece halkını zorlamadan etkin bir biçimde yönetebilen bir liderlik olduğunu vurgulamaktadır. Böyle davranan bir prens, başlangıçta cimrilikle (*parsimonia*) suçlansa da zaman geçtikçe, geniş kesimlerin menfaatine hizmet ettiğinden ötürü daha gerçek ve kalıcı bir cömertlik algısı oluşturacaktır (Machiavelli, 2024, ss. 95–96; ss. 1994, 62–63). Büyük Friedrich, Machiavelli'nin cömertlik (*libéralité*) anlayışını eleştirirken bu kavramın belirsiz bir şekilde kullanılmasına ve savurganlıkla (*prodigalité*) karıştırılmasına dikkat çeker. Ona göre, bir prensin cimri (*avare*) olarak tanınmasını savunmak yanlıştır; aksine prens cömert olarak addolunmalıdır. Büyük Friedrich cömertliğin yalnızca maddî kaynakların yönetilmesiyle ilgili değil, aynı zamanda halkın hizmet etme ve bağlanma duygusuyla da alakalı bir erdem olduğunu ifade eder. Bu vasıf, halkın efendilerine olan hizmet isteğini ortadan kaldırmak yerine, onları daha fazla katkı sağlama noktasında teşvik etmektedir. Ayrıca Büyük Friedrich sadece malî durumunu düzgün bir biçimde yöneten prensin başkalarına yardım edebileceğini ve dolayısıyla cömertlik ile yönetim becerisinin birbirini tamamladığını savunmaktadır (Büyük Frederik, 2016, s. 92; Friedrich II, 1740, s. 110).

g) Machiavelli yeni tesis edilen bir yönetimde halkın birliğini ve yöneticisine olan bağlılığını sağlamak için, yöneticinin bazen sert tedbirler alabileceğini dile getirmektedir. Bu çerçevede, sınırlı sayıdaki katı tedbirlerin, aşırı hoşgörünün neden olabileceği kargaşa, yağma ve toplumsal huzursuzluklardan daha az zararlı olduğunun altını çizmektedir. Zira bireysel ölçekli mağduriyetler, tüm toplumu etkileyen düzensizliklerden daha sınırlı sonuçlar doğurmaktadır. Bilhassa yeni kurulan devletlerdeki riskli durumlar nedeniyle, hükümdarın sertlikten tamamen kaçınmasının mümkün olmadığını belirtmektedir (Machiavelli, 2024, s. 98). Büyük Friedrich'e göre, Machiavelli'nin siyaset görüşü bireylerin yaşamlarına veya insanî değerlere öncelik vermez; onun odak noktasında şahsî çıkar ve iktidarın korunması bulunur. İnsan hayatının kutsallığını arka plana atan bu

yaklaşımda, yöneticinin maksadına nail olması için gerektiği takdirde sert ve acımasız yöntemlere başvurması uygun görülür. Bilhassa yeni iktidar olmuş bir liderin, iktidarını sağlamlaştırmak için merhamet vb. yumuşak duygular yerine, kararlı ve gerektiğinde zalimce davranması gerektiği vurgulanır (Büyük Frederik, 2016, ss. 95–96). Diğer taraftan Büyük Friedrich, orduda disiplinin sağlanması için belli bir ölçüde sertliğe başvurmanın kaçınılmaz olduğu görüşündedir. Öyle ki cezanın yol açtığı korku olmadan; dürtülerinin esiri olan, içgüdüsel davranan ve kontrolsüz eğilimler taşıyan insanlar düzene sokulamaz. Ancak bu noktada Machiavelli'yi sertliğin sınırlarını belirlememesi bakımından eleştirir. Büyük Friedrich, merhametin ve yumuşak başlılığın bir yönetici için erdem olarak telakki edilebileceğini kabul etmekle birlikte, aklın ve sağduyunun lüzum hâlinde kararlı ve otoriter davranmayı zorunlu kılabileceğini de vurgular. Ona göre, bir prens yalnızca olağanüstü durumlar ve zaruret hâlinde sert bir tavır takınmalıdır. Büyük Friedrich, hükümdarın sevgi yerine, korkuya dayalı bir otorite kurması gerektiği fikrini de hayli sakıncalı bulur. Ona göre, insanların nankörlüğe ya da sadakatsizliğe meyilli olması, yöneticinin zulme başvurmasını meşrulaştırmaz (Büyük Frederik, 2016, ss. 96–97).

h) Machiavelli, prensin sözünü tutmasının ve dürüst bir şekilde hareket etmesinin her zaman övgüye layık olduğu görüşündedir. Ancak, dönemin pratiklerinden hareketle, hileli ve kurnazca yöntemlerle halkı kandıran prenslerin, dürüst eylemde bulunanlardan daha büyük başarılar elde ettiklerini gözlemlemiştir. Bu çerçevede bir hükümdarın iki farklı savaş yönteminden haberdar olması gerektiğini ifade eder: biri yasalara uygun bir biçimde, diğeri ise güç kullanarak savaşmak (Machiavelli, 2024, s. 101). Bir hükümdar, hem tuzakların farkına varabilmek için tilki gibi hem de düşmanlarını korkutabilmek için aslan gibi olmalıdır. Verdiği sözü tutması zarara uğratacaksa ve söz vermesini gerektiren şartlar değişmişse, bu durumda sözünü tutmamalıdır. Zira insanlar doğal olarak kötüdürler ve verdikleri söze sadık kalmazlar. Bu çerçevede, bir prens sözünden dönmek için her zaman geçerli gerekçeler bulabilir (Machiavelli, 2024, ss. 101–102). Ona göre "Kişinin her eyleminde hile kullanması nefret uyan-

dırsa da bununla birlikte savaş idare ederken övgüye değer olur ve şöhret getirir. Düşmanı hileyle ele geçiren kuvvet kullanarak ele geçiren kadar övülür" (Machiavelli, 2021, s. 499). Büyük Friedrich'e göre, hükümdarların aldatma hakkına sahip oldukları iddiası kabul edilemez bir düşüncedir. Yönetimde dürüstlüğün ve ahlâkî değerlerin önemini savunan Büyük Friedrich, Machiavelli'nin siyaset anlayışını tenkit ederek, hükümdarların halk nezdinde güvenilir ve şeffaf olmaları gerektiği anlayışını ortaya koyar. Ona göre, hükümdarlar toplum tarafından sürekli denetlenirler ve sıradan insanlardan daha fazla gözlem altındadırlar. Her hareketleri, yüz ifadeleri ve beden dilleri dikkatle takip edilir ve bunlar hakkında konuşulur. Bundan ötürü, bir hükümdarın hatalarını gizlemesi neredeyse imkânsızdır (Büyük Frederik, 2016, ss. 99–100). Ayrıca Büyük Friedrich, Machiavelli'de yer alan prenslerin hem aslan hem de tilki gibi olmaları gerektiği ifadesi ile verdikleri sözleri tutmak zorunda olmadıkları yönündeki tespite karşı çıkmaktadır. Ona göre ikiyüzlülük ile aldatıcılık hükümdarlıkla bağdaştırılamayacak niteliklerdir. Büyük Friedrich bir prensin aldatma yöntemlerini bilmesi gerektiğini kabul etse de, bunun sebebi başkalarını kandırmak değil, başkalarınca kandırılmayı önleyebilmektir. (Büyük Frederik, 2016, s. 101). Buna ilaveten, hükümdarlar genellikle politikalarını meşrulaştırmak için manifestolar yayımlamakta, ancak genellikle bunlara aykırı yönde hareket etmektedirler. Bu tür çelişkili hâller, hükümdarlara olan güveni sarsmakta ve toplumun onların samimiyetini sorgulamasına sebebiyet vermektedir. Büyük Friedrich'e göre bir hükümdar bazen ittifaklarını bozmak veya anlaşmalarından vazgeçmek zorunda kalabilirse de bu sadece halkın iyiliğini muhafaza etme ve devletin bekasını sağlama maksadıyla yapılmak zorundadır. Dahası, böyle bir durumda müttefiklerin dürüstçe bilgilendirilmesi ve sürecin şeffaf bir biçimde yönetilmesi gerekir. Büyük Friedrich, Machiavelli'nin riyakârlığı bir yönetim aracı olarak görmesini eleştirir. Ona göre, Machiavelli bir hükümdarın inançsız dahi olsa, dinî bir kisveye bürünüp halkın desteğini kazanabileceğin, düşünür. Ancak Büyük Friedrich halkın uzun vadede hükümdarın gerçek karakterinin farkına varacağını ve sadece söylemlerine değil, eylemleri-

ne göre de değerlendirme yapacağını savunmaktadır. Ona göre insanlar, kendilerine adil davranan ve dürüstlüğünü muhafaza eden bir hükümdara, dindar görünüp de halkına zulmeden bir yöneticiye oranla daha fazla güven duyacaktır. Netice itibarıyla bir hükümdarın halk üzerindeki etkisini belirleyen en önemli unsur sözleri değil, doğrudan icraatlarıdır (Büyük Frederik, 2016, ss. 103–104).

i) Machiavelli (2024, s. 109; 1994, s. 77) bir hükümdarın adalet dostu (*amatori della iustizia),* zalimlik düşmanı (*inimici della crudeltà*), insancıl (*umani*) ve iyiliksever (*benigni*) olmasının, her daim iktidarını korumasına yetmediğini ifade etmektedir. Büyük Friedrich'in Machiavelli'ye karşı yöneltmiş olduğu eleştirilere bakıldığında şu sözleri sarf ettiği görülür:

> Tahta çıktıktan sonra bir hükümdarın zalim, hilekâr, hain vs. olması gerektiğini ileri sürerek, hükümdarı boşuna kötü bir insan haline getirmeye çalışmaktadır ve gayrimeşru fetihlerini sağlamlaştırmak için tahta çıkan bir hükümdara tüm bu ahlâksızları aşılamaya çalışırken, tüm hükümdarları ve cumhuriyetleri karşısına alacak tavsiyelerde bulunmaktadır. (Büyük Frederik, 2016, s. 105)

2. Büyük Friedrich'in Eleştirileri Bağlamında Machiavelli'de Ahlâk-Siyaset İlişkisi

Önceki kısımda yer verilen eleştirilerde temas edildiği üzere, Büyük Friedrich (2016, s. 39, ss. 89–90, 101–102, 137–138), Machiavelli'nin görüşlerini genel anlamda kötülük, ahlâksızlık ve erdemsizlikle irtibatlı olarak değerlendirmekte ve bunun karşısında ahlâk ve erdeme dayalı bir siyasal anlayış savunmaktadır. Onun için "Dünyada adalet ve cennette Tanrı olmasa bile, insanlar faziletli [*vertueux*] olmalıdır, zira onları birleştirecek tek şey fazilettir [*vertu*] ve kendilerini korumaları için bir gerekliliktir. Ahlâksızlık [*crime*] ise insanları ancak mutsuz [*infortunes*] edebilir ve yok olmalarını kolaylaştırır" (Büyük Frederik, 2016, s. 56; Friedrich II, 1740, ss. 58–59). İmdi, Büyük Friedrich'in eleştirilerinden hareketle Machiavelli'yi siyaset anlayışı bağlamında ahlâksızlığın timsali şeklinde değerlendirmek mi gerekir? Başka bir ifadeyle Machiavelli'nin siyaset anlayışı ahlâkî temellerden yoksun mudur?

İlk bakışta Machiavelli'nin açıklamalarında yukarıdaki sorulara müspet yanıt verilmesini sağlayacak nitelikte unsurlar göze çarpmaktadır. Bununla birlikte biraz dikkat edildiğinde, Machiavelli'yi doğrudan ahlâksızlık, kötülük veya erdemsizlikle ilişkilendirmek haksız bir bakış açısı olarak görünür. Zira o, genel ahlâka aykırı tutum ve davranışları siyasetin temeline koymuş değil, insan doğasına ilişkin anlayışı doğrultusunda siyasal yönetim süreçlerine dair gerçekçi açıklamalarda bulunmaya çalışmıştır.

Machiavelli'ye göre "Bir devlet planlayan ve onun için yasalar düzenleyen kişinin, insanların kötü olduklarını ve özgür hareket alanı buldukları zaman ruhlarındaki kötülüğe göre davranacaklarını önceden varsayması gereklidir" (Machiavelli, 2021, s. 36). Başka bir yerde ise şöyle demektedir: "(…) insanlar hakkında genel olarak şu söylenebilir: Nankör, gelgeç gönüllü, sahtekâr ve hilebaz olurlar, tehlikeden kaçar, kâr peşinde koşarlar" (Machiavelli, 2024, s. 98). Aşikârdır ki Machiavelli insan doğasına ilişkin kötümser bir anlayışa sahiptir. Dolayısıyla o, bu gerçeğin göz ardı edilmeden siyaset yapılması gerektiği görüşündedir. Aksi takdirde yönetici başarısızlığa uğrayabilir. Şöyle ki Machiavelli, bir prensin merhamet, sadakat, insancıllık, dürüstlük ve dindarlık erdemlerine uygun davranması gerektiğini kabul etse de, bu erdemlerin her zaman uygulanamayacağı fikrine sahiptir. O, bir prensin halk nazarında erdemli bir imaj yaratması gerektiğini ve bu imajı sürdürebilmesinin devletin sürekliliği için önem arz ettiğini vurgular. Ancak bu erdemlere her zaman sadık kalınamayacağını ve bazen devleti korumak için bu değerlerden sapılabileceğini belirtir. Bu niteliklerden uzaklaşma, kimi zaman hükümdarın iktidarını sürdürmesi veya sağlamlaştırması için kaçınılmaz olabilir (Machiavelli, 2024, ss. 102–103). Bu bağlamda, insan doğasının değişken, çıkarcı ve güvenilmez olduğunu savunur ve tehlike söz konusu olduğunda halkın desteğinin kolayca geri çekilebileceğini ileri sürer. Dolayısıyla ona göre sadece sevgiye dayalı bir yönetim, bilhassa zor zamanlarda yöneticiyi savunmasız bırakabilirken; korku, ceza ihtimaliyle sürekli diri tutulduğu için, halkın itaatini daha tesirli ve sürdürülebilir bir biçimde sağlar. Zira Machiavelli'ye göre, sevgi geçici bir bağlılık yaratırken, korku kalıcı bir denetim mekanizması konumundadır. (Machiavelli, 2024, ss. 98–99).

Leboeuf'un belirttiği üzere, burada bir keyfîlik veya despotizm söz konusu değildir. Onun esas vurgusu, bir prensin yalnızca erdemli olmasının yeterli olmayacağı ve halk katında korku ve saygı uyandırmasının da zorunlu olduğudur. Aksi hâlde iktidarını kaybetme riskiyle karşılaşacaktır (Leboeuf, 2014, ss. 63–64). Dolayısıyla "Devletin çıkarı bazen ahlâkı bir yana koymayı gerektirebilir. Dahası, prens, başka hiçbir çözüm yolu kalmayana kadar, kararlı biçimde iyilikten destek almalıdır" (Leboeuf, 2014, s. 66) (Ayrıca bkz. Macit vd., 2018, s. 52).

Görüldüğü üzere Machiavelli doğrudan ahlâksızlık savunusu yapmamaktadır. Ancak yönetimin sağlanması için erdem merkezli ahlâk anlayışına aykırı tutum ve davranışları meşru görmektedir. Bu yönüyle koşullar gereği erdemlilik ve ahlâklılıktan taviz verdiği açıktır. Ancak Machiavelli'nin erdem merkezli bir anlayıştan ziyade, pragmatist tarzda bir ahlâk görüşüne yakın olduğu da söylenebilir:

> (…) insanların eylemlerinde, özellikle de başvurulacak bir üst mahkemenin olmadığı prenslerin eylemlerinde, sonuca [*fine*] bakılır. Bu yüzden, bir prens devleti ele geçirecek ve elinde tutacak şekilde hareket etsin; araçları [*mezzi*] her zaman saygıdeğer bulunacak ve herkesçe övülecektir; çünkü sıradan insanlar hep görünüşle ve bir işin sonucuyla tuzağa düşürülür; ve dünyada yalnızca sıradan insanlar vardır; çoğunluğun dayanacakları bir yerleri varken de, azınlığa yer yoktur. (Machiavelli, 2024, s. 103; 1994, s. 71)

Yukarıdaki alıntıya bakıldığında bir prens için asıl önemli olan şeyin elde edeceği sonuç ve sağlayacağı çıkar olduğu görülmektedir. Bu alıntı çerçevesinde Machiavelli'nin bir prensin sonuççu bir ahlâk anlayışıyla hareket etmesi gerektiğini savunduğu ve erdemler haricinde başka araçlara da başvurabileceği görüşünde olduğu ifade edilebilir.

Sonuç

Machiavelli'nin siyaset anlayışının kavramsal çerçevesi iktidar, güç, şiddet, beceri, talih ve korku şeklinde ifade edilebilir. Machiavelli'nin eserine ilişkin kapsamlı bir eleştiri metni kaleme almış olan Friedrich'in görüşlerinin merkezinde ise ahlâk, erdem ve sevgi kavramları bulunmaktadır.

Bu çerçevede eleştirilerinin odak noktasını, Machiavelli'nin siyaset anlayışının ahlâklılık ve erdemlilik yönünden sorunlu oluşu teşkil etmektedir. Bu doğrultuda pek çok yerde Machiavelli'nin görüşleri ahlâka aykırı olarak değerlendirilir. Ancak Machiavelli'nin *Il Principe*'si incelendiğinde doğrudan ahlâksızlık temelli bir siyaset anlayışının savunulmadığı görülür. Elbette, Machiavelli'nin metninde erdemliliğe dayalı ahlâk görüşüne aykırı pek çok husus bulunmaktadır. Ne var ki Machiavelli bu tarz uygulamaları daha ziyade iktidar ve siyasal düzenin korunması maksadıyla başvurulabilecek çareler biçiminde düşündüğü görünmektedir. Dolayısıyla Büyük Friedrich'in eleştirilerinin hatalar içerdiği söylenebilir. Ayrıca erdemlilik odaklı ahlâk anlayışı çerçevesinde yapılan tenkitler, yarar odaklı bir sonuççu ahlâk kavrayışı doğrultusunda pek geçerli olmayacaktır. Ya da en azından böyle bir bakış açısıyla Machiavelli'nin siyaset görüşünü doğrudan ahlâksızlıkla ilişkilendirmek güç olacaktır. Çünkü Machiavelli ahlâksızlığı değil, gerektiğinde herkesçe kabul görülen ahlâkî davranışların, iktidarın korunması ve ülke menfaatinin sağlanması için prens tarafından göz ardı edilebileceğini savunmuştur. Bir prensin çeşitli erdemlere sahip olması gerektiğini düşünmekle birlikte, Machiavelli'nin ana vurgusu siyasetin ahlâkî temellere göre yapılması değil, iktidarın korunması ve devlet yönetiminin başarı odaklı bir biçimde gerçekleştirilmesidir. Açıktır ki bu düşünceler çerçevesinde Machiavelli'yi yararcılıkla doğrudan ilişkilendirmek isabetli olmamakla birlikte, onun görüşleri böyle bir zaviyeden bakıldığında ahlâksızlıkla itham edilemeyecek, bilakis söz konusu yararcı bakış açısı gereği ahlâka aykırı kabul edilemeyecektir. Dolayısıyla ahlâk tasavvurlarına bağlı olarak farklı değerlendirmelerin yapılması mümkün görünmektedir.

Kaynakça

Arendt, H. (2020). *Geçmişle gelecek arasında* [Between past and future] (B. S. Şener & O. E. Kara, Çev.). İletişim Yayınları. (Orijinal eser 1961'de yayımlandı)

Büyük Frederik. (2016). *Anti Makyavel* [Anti-Machiave ou essai critique sur le Prince de Machiavel] (N. Epçeli, Çev.). Yeditepe Yayınları. (Orijinal eser 1740'da yayımlandı)

Cassirer, E. (1983). *İnsan üstüne bir deneme* [An essay on man]*, Devlet efsanesi* [The myth of the state] (N. Arat, Çev.). Say Yayınları. (Orijinal eserler 1944 ve 1946'da yayımlandı)

Curry, P. & Zarate, O. (1997). *Machiavelli* [Introducing Machiavelli] (M. Harmancı, Çev.). Milliyet Yayınları. (Orijinal eser 1996'da yayımlandı)

Ebenstein, W. (2001). *Siyasi felsefenin büyük düşünürleri* [Great political thinkers] (İ. Özel, Çev.). Şule Yayınları. (Orijinal eser 1951'de yayımlandı)

Friedrich II. (Preußen) (1740), *Anti-Machiave ou essai critique sur le Prince de Machiavel* [Anti-Makyavel veya Makyavel'in Prens'ine Dair Eleştiri Denemesi]. Jacques Preuss.

Gramsci, A. (1975). *Felsefe ve politika sorunları* [Oeuvres choisies] (A. Cemgil, Çev.). Payel Yayınları. (Orijinal eser 1959'da yayımlandı)

Gramsci, A. (2024). *Modern Prens* [Il moderno principe] (B. Parlak, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinal eser 1926'da yayımlandı)

Gülenç, K. (2017). *Siyaset felsefesi tarihi*. Doğubatı Yayınları.

Karagöz Yeke, Y. (2007). *Machiavelli ve siyasal etik*. Ebabil Yayınları.

King, R. (2011). *Machiavelli: İktidar filozofu* [Machiavelli: Philosopher of power] (V. Atmaca, Çev.). Alfa Tarih Yayınları. (Orijinal eser 2007'de yayımlandı)

Leboeuf, M. (2014). *32 alıntıda felsefe tarihi* [Tout ce que je sais, c'est que je ne sais rien: Petite histoire de la philosophie en 32 citations] (A. Er, Çev.). Ntv Yayınları. (Orijinal eser 2011'de yayımlandı)

Machiavelli, N. (1994). *Il Principe* [Prens]. La Spiga.

Machiavelli, N. (2021). *Söylevler* [Discorsi sopra la prima Deca di Tito Livio] (A. Tolga, Çev.). Say Yayınları. (Orijinal eser 1531'de yayımlandı)

Machiavelli, N. (2024). *Prens* [Il Principe] (K. Atakay, Çev.). Can Yayınları. (Orijinal eser 1532'de yayımlandı)

Macit, M. H. İplikçi, A. & Bingöl, M. (2018). *Siyaset felsefesine giriş*. Pegem Akademi Yayınları.

Meinecke, F. (2023). *Devlet aklı* [Die Idee der Staatsräson in der neueren Geschichte] (M. S. Türk, Çev.). Albaraka Yayınları. (Orijinal eser 1924'de yayımlandı)

Özmakas, U. (2019). *Prens: Machiavelli'nin muazzam muamması*. İletişim Yayınları.

Paret, P. (2015). *Modern strateji Machiavelli'den nükleer çağa* [Makers of modern strategy from Machiavelli to the nuclear age] (D. C. Koçak, Çev.). Doruk Yayınları. (Orijinal eser 1986'da yayımlandı)

Pedulla, G. (2024). *On Niccolò Machiavelli: the bonds of politics* [Niccolò Machiavelli üzerine: siyasetin bağları]. Columbia University Press.

Rousseau, J. J. (2020). *Toplum sözleşmesi* (Du contrat social) (V. Günyol, Çev.). İş Bankası Yayınları. (Orijinal eser 1762'de yayımlandı)

Sanbonmatsu, J. (2007). *Postmodern prens* [The postmodern prince] (E. Ergüven, Çev.). Bağlam Yayınları. (Orijinal eser 2004'de yayımlandı)

Strauss, L. (1970). *Machiavelli and classical literature* [Machiavelli ve klasik literatür]. The St. John's University Press.

Strauss, L. (2000). *Politika felsefesi nedir?* [What is political philosophy?] (S. Zelyut Hünler, Çev.). Paradigma Yayınları. (Orijinal eser 1957'de yayımlandı)

Tannenbaum, D. G. & Schultz, D. (2011). *Siyasi düşünce tarihi filozoflar ve fikirleri* [Inventors of ideas: An introduction to Western political philosophy] (Ö. Orhan, Çev.). Adres Yayınları. (Orijinal eser 1998'de yayımlandı)

Tenzer, N. (2009). *Yeni bir siyaset felsefesinin peşinde* [Pour une nouvelle philosophie politique: De la philosophie à l'action et retour] (E. C. Gürcan, Çev.). Dergâh Yayınları. (Orijinal eser 2007'de yayımlandı)

Thomson, D. (2000). *Siyasi düşünce tarihi* [Political ideas] (A. Y. Aydoğan, H. Yılmaz, İ. Akyol, M. Demirhan, C. Şişman, H. T. Kösebalan, K. Çayır, M. S. Er & S. Kor, Çev.). Şule Yayınları. (Orijinal eser 1966'da yayımlandı)

Declarations

Author Contributions

Ahsen Büyüközkara: Conceptualisation, analysis, writing original draft, review, and editing.

Ender Büyüközkara: Literature review, writing, review, and editing.

All authors have read and approved the final version of the manuscript.

Conflict of Interest

The authors declare that there is no conflict of interest regarding the publication of this article.

Ethics Statement

This study has been conducted in accordance with the principles of research and publication ethics. No ethical approval was required, as the study does not involve human participants, data collection, or experimental procedures.

Funding

This research received no external funding.